

5. Maaien van bermen, dijken en graslanden

5.1 Inleiding

Dit ecologisch werkprotocol 'Maaien van Bermen, dijken en graslanden' is de uitwerking van waterschap Aa en Maas van de gedragscode Soortenbescherming van de waterschappen (Unie van waterschappen, 18 maart 2025) voor bestendig beheer en onderhoud (§ 2.3.4 gedragscode). Het betreft de voorzorgsmaatregelen op locaties met beschermde soorten voor genoemde werkzaamheden in het betreffende seizoen voor het hele werkgebied van waterschap Aa en Maas. De voorzorgsmaatregelen in dit ecologisch werkprotocol zijn erop gericht om eventuele negatieve effecten van de werkzaamheden op de staat van instandhouding van de betreffende beschermde soorten te voorkomen. Door de uitvoering te laten plaatsvinden volgens dit ecologisch werkprotocol worden negatieve gevolgen voor beschermde planten en dieren voorkomen dan wel tot een minimum beperkt³.

5.2 Toepassing

Dit ecologisch werkprotocol is van toepassing op de volgende handelingen:
<ul style="list-style-type: none">• maaien van bermen, dijken en kaden, gazons, grasland, ruigtes en rietland, waterbuffers, bergings- en retentiegebieden en van overige waterschapsterreinen• onkruidbestrijding
Handelingen die niet onder dit ecologisch werkprotocol vallen:
<ul style="list-style-type: none">• verwijderen (omvormen) van kruidige vegetatie, grasland en gazon• grootschalig incidenteel of achterstallig onderhoud• begrazing

5.3 Broedende vogels

Voor de werkzaamheden die worden uitgevoerd tijdens het broedseizoen geldt dat er voorgelopen dient te worden om aanwezige nesten te markeren en vervolgens met het uitvoeren van de werkzaamheden te ontzien (10 meter om het nest)..

Tijdens het maaien wordt altijd gelet op signalen van broedende vogels. Ook bij locaties waar is voorgelopen kan het zijn dan nesten gemist worden. Elk broedgeval is beschermd en mag niet moedwillig worden vernield of verstoord.

5.4 Aanwezigheid beschermde soorten bij maaien van bermen, dijken en graslanden

In onderstaande tabel zijn de beschermde soorten opgenomen, waar het maaien van bermen, dijken en graslanden mogelijk een effect op heeft binnen waterschap Aa en Maas. Indien er een kruisje staat is de beschrijving van toepassing op de soortgroep.

³ Tegelijkertijd is het goed te beseffen dat ook het achterwege laten van bestendig beheer en onderhoud een negatief effect kan hebben op de instandhouding van bestaande leefgebieden van beschermde soorten.

Soortgroep	Soort	Vrijgesteld Noord Brabant	Habitatbenadering	Habitatbenadering + soortspecifieke maatregel	Soortspecifieke maatregel bij niet toepassen habitatbenadering
Vogels	Bij grazige begroeiingen en onbegroeid terrein gaat het om nestgelegenheid van grondbroeders en vogels die laag in de vegetatie broeden: rietzangers en andere zangvogels als veldleeuwerik en graspieper, weidevogels, watervogels, hoenderachtigen en velduil.			x	x
Zoogdieren	Bever, otter, das			x	x
	Bunzing, hermelijn, wezel, vleermuizen, waterspitsmuis en hertachtigen		x		x
	Egel, haas, konijn, ree en vos	x			
Amfibieën	Alpenwatersalamander, boomkikker, heikikker, kamsalamander, knoflookpad, poelkikker, rugstreppad en vinpootsalamander		x		x
	Bruine kikker, gewone pad, kleine watersalamander, meerkikker, bastaard kikker	x			
Reptielen	Gladde slang, levendbarende hagedis, hazelworm		x		x
Planten	Drijvende waterweegbree, kruipende moerasscherm			x	x
Libellen	Gaffellibel, gevlekte witsnuitlibel, oostelijke witsnuitlibel, rivierrombout, sierlijke witsnuitlibel, beekrombout, bosbeekjuffer, gevlekte glanslibel, gewone bronlibel, Kempense heidelibel, speerwaterjuffer		x		x
Vlinders	aardbeivlinder, kommavlinder, gentiaanblauwtje, grote weerschijnvlinder, spiegeldikkopje, veldparelmoervlinder, teunisbloempijlstaart, pimperlblauwtje, donker pimperlblauwtje, veenbesblauwtje, zilveren maan.			x	x

5.5 Strategie 1; toepassen habitatbenadering

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke maatregelen genomen worden om schade aan beschermde soorten te voorkomen, dan wel te beperken. Uitgangspunt van de habitatbenadering is dat ten behoeve van (beschermde) soorten een belangrijk deel van de vegetatie wordt gespaard. Als er gekozen wordt voor het verwijderen van meer vegetatie, is er géén sprake meer van habitatbenadering. Wel mag er onder de habitatbenadering minder vegetatie worden verwijderd. Het verwijderen van minder vegetatie, of het minder vaak verwijderen van vegetatie, is in veel gevallen ecologisch gunstig.

5.5.1 Algemene voorzorgsmaatregelen

Er mag jaarrond worden gewerkt onder de volgende voorwaarden:

- Tussen maaibeurten zit altijd minimaal 6 weken
- Spaar tijdens het broedseizoen van de vogels ten minste 50% van de vegetatie. Als broedseizoen geldt globaal de periode van 15 maart tot 15 juli, maar in een vroeg of laat voor- of najaar kunnen deze grenzen in overleg met een ecologisch deskundige worden aangepast. Voor het sparen kunnen verschillende benaderingen worden gekozen:
 - Gekozen kan worden voor delen die het meest aantrekkelijk zijn voor broedvogels. Bijvoorbeeld een rustig stuk op de grootste afstand van een weg of een vlak stuk halverwege een hoge dijk of een vlakke teen van een dijk

- Sommige dijken zijn zo steil dat maaisel niet goed blijft liggen (en missen ook vlakke stukken). In dat geval kan beter worden gekozen voor sparen van het binnentalud of van het buitentalud
- Een alternatief is om te kijken naar de lichtval van de zon, waarbij ten behoeve van insecten de meest zonnige hellingen worden gespaard
- Faseer waar mogelijk in ruimte en tijd. Bij smallere lijnvormige elementen zoals bermen (langs paden) is te kiezen om de ene wegzijde kort te maaien en de andere te sparen
- Op sommige locaties kan een andere benadering van gefaseerd maaien aantrekkelijker zijn, zolang er minimaal ten minste 50% blijft staan
- Een ecologisch deskundige maakt bovenstaande afwegingen en legt dit vast in een beheer- onderhoudsplan
- Na het broedseizoen mogen dijken helemaal worden gemaaid, zodat ze voor het stormseizoen (dat begint op 15 oktober) zijn te inspecteren
- Spaar van overige terreinen (die niet hoeven te worden geïnspecteerd) buiten het broedseizoen minimaal 25%

5.5.2 Soortgebonden maatregelen bij toepassen van de habitatbenadering

De bovenstaande minimumeisen van de habitatbenadering geven niet voor alle soort(groep)en voldoende bescherming. Daarom zijn bij aanwezigheid van de volgende soorten aanvullende maatregelen noodzakelijk:

Vogels

In § 3.1.3 'broedende vogels' is bepaald op welke locaties in het broedseizoen een veldbezoek verplicht is. Voor het opsporen van nesten van broedende vogels in grasland en of ruigte moet het locatiebezoek kort voor het daadwerkelijk uitvoeren van het maaionderhoud worden uitgevoerd. Hierbij wordt de locatie vóórgelopen (het meest effectief is het gebruik van een warmtebeeldcamera en of drone met warmtebeeldcamera). De voorloper markeert een straal van 10 meter (of meer afhankelijk van de soort) rondom het nest en spaart voor nestvlinders voldoende dekking en foerageermogelijkheden. De beschermingszone wordt vastgelegd in de StudioGo app, zodat de machinist tijdens de uitvoering de locatie van het nest kan zien. De machinist spaart 10 meter rondom het nest (binnen de markering) de begroeiing van het talud en haalt daarbij de markering meteen weer weg.

- De Omgevingswet kent géén standaardperiode voor het broedseizoen. Zwaartepunt van het broedseizoen ligt tussen 15 maart en 15 juli. Houdt alleen rekening met deze periode indien er sprake is van (een) broedgeval(len)
- Indien habitat ongeschikt is of ongeschikt is gehouden is geen locatiebezoek nodig
- Controleer alleen fysiek in het veld de aanwezigheid van nesten op de locaties die op kaart (gebaseerd op habitatgeschiktheidsbeoordeling waterschap Aa en Maas) zijn aangeduid met geschikt habitat voor broedvogels
- Verstoor geen broedende vogels en spaar in gebruik zijnde nesten (vanaf het moment van nestbouw t/m de periode van het nest als rustplaats voor pullen) en aanwezige eieren. Ook buiten het reguliere broedseizoen
- Een ecologisch deskundige doorloopt jaarlijks het afwegingskader broedvogels (§ 3.1.3). Doel is vast te stellen waar een locatiebezoek moet worden uitgevoerd om broedende vogels en nesten vast te stellen

Bever, das en otter

- Voer werkzaamheden in binnen 20 meter van een bever-, dassenburcht of otterholt uit buiten de kraamperiode/kwetsbare periode. De kwetsbare periode:
 - Bever; mei t/m augustus
 - Das; december t/m juni
 - Otter; april t/m augustus
- In het leefgebied moet voldoende dekking aanwezig blijven. Binnen 20 meter van het hol is dit minimaal 30%
- Ontmoedig en ontmantel recente dassen- en beveractiviteit in waterkeringen die in de nabije toekomst onveilige situaties veroorzaken. Het gaat hierbij om activiteit die binnen een tijdsbestek van een maand is ontstaan of aanwezige pijpen/holen die incidenteel worden gebruikt en waarvoor voldoende alternatief in de

directe omgeving beschikbaar is. Het geldt niet voor kraamfuncties. Deze zijn altijd beschermd en mogen nooit zonder afstemming en akkoord van een ecologisch deskundige worden ontmanteld

- Voor het ontmoedigen en ontmantelen dienen de protocollen gevolgd te worden zoals opgenomen in bijlage 8 (gedragscode). Binnen het beheergebied van Aa en Maas kan voor de bever het 'beverprotocol voor de waterbeheerders in de provincie Noord-Brabant (2022)' worden toegepast. Deze protocollen omschrijven onder meer het gedeeltelijk dichten van de pijp/hol, met controle op gebruik.

Juridisch beschermde vlinders waarvoor graslanden onderdeel zijn van essentieel leefgebied

Van kommavlinder, pimpernelblauwtje, spiegeldikkopje, veldparelmoervlinder en teunisbloempijlstaart zijn waardplanten en voedselplanten aanwezig in kruidige vegetatie. Voor de sleedoornpage, iepenpage, bruine eikenpage en kleine ijsvogelvlinder gaat het enkel om voedselplanten. Die waardplanten vallen onder de categorie houtige begroeiing.

Alle soorten

- Een ecologisch deskundige bepaald in het leefgebied van beschermde vlindersoorten het maaibeheer
 - Richtlijn: Maai maximaal 2 keer per jaar op dezelfde locatie. Faseer per maaibeurt, waarbij minimaal 30% blijft staan in stukken op maximaal 500 meter van elkaar
- Houdt tijdens het maaibeheer rekening met de zaadzetting van voedselplanten en waardplanten
- Waardplanten van beschermde vlindersoorten worden zoveel mogelijk gespaard in de periode dat de soort hier gebruik van maakt. Voedsel- en waardplanten zijn soms gebaat bij enige vorm van beheer. Niet werken op locaties met deze planten is daarom voor deze soorten niet altijd de meest gunstige optie. Van belang is dat het gevoerde beheer zorgt voor een voortzetting of verbetering van de bestaande situatie.

Pimpernelblauwtje en spiegeldikkopje

[LET OP: voor deze zeer zeldzame soorten geldt een informatieplicht. Minimaal één week voor het uitvoeren van een onder deze gedragscode vallende maatregel dient het Bevoegd Gezag \(de Omgevingsdienst\) per mail te worden geïnformeerd. De mail dient minimaal 5 jaar te worden bewaard.](#)

Voor het uitvoeren van werkzaamheden geldt:

- Advies en coördinatie door een ecologisch deskundige
- Maaien buiten de kwetsbare periode (1 juli t/m 1 oktober)

Juridisch beschermde planten

In het beheergebied van waterschap Aa en Maas zijn dit o.a.: Akkerboterbloem, akkerdoornzaad, akkerogentroost, blaasvaren, blauwe guichelheil, dreps, glad biggenkruid, groot spiegelklokje, grote leeuwenklauw, kartuizer anjer, kluwenklokje, knollathyrus, knolspirea, korensla, muurbloem, schubvaren, smalle raai, stijve wolfsmelk, wilde averuit en wilde ridderspoor.

Beschermde soorten planten zijn vaak gebaat bij voortzetting van het gevoerde beheer. Niet werken op locaties met beschermde vaatplanten is daarom voor deze soorten niet altijd de meest gunstige optie. Van belang is dat het gevoerde beheer zorgt voor een voortzetting of verbetering van de bestaande situatie.

- Ontzie groeiplaatsen van beschermde plantensoorten bij rijbewegingen en bij tijdelijke opslag van materieel, grond en dergelijke
- Maai / hooi op locaties met beschermde plantensoorten na de soortspecifieke zaadzetting
- Leg het maaibeheer vast in een beheerplan waarin het gewenste beheer voor verschillende soorten is afgestemd
- Een ecologisch deskundige bepaald hoe het gevoerde beheer moet worden afgestemd op (abiotische factoren van) beschermde plantensoorten
- Voer maaisel binnen 4 dagen af

5.6 Strategie 2; toepassen soortgebonden maatregelen

Als de habitatbenadering niet is toe te passen gelden onderstaande soortgebonden maatregelen. Deze zijn uitsluitend bedoeld voor de situatie waarin de betreffende soort(groep) daadwerkelijk aanwezig is.

Vogels

Werk bij voorkeur buiten de kwetsbare periode.

- De Omgevingswet kent géén standaardperiode voor het broedseizoen. Het zwaartepunt van het broedseizoen ligt tussen 15 maart en 15 juli. Er hoeft alleen rekening te worden gehouden met deze periode indien er sprake is van (een) broedgeval(len). Broedende vogels, in gebruik zijnde nesten (vanaf het moment van nestbouw t/m de periode van het nest als rustplaats voor pullen) en aanwezige eieren mogen niet worden verstoord en dienen te worden gespaard. Ook buiten het reguliere broedseizoen

Werken binnen de kwetsbare periode waar broedende vogels verwacht worden;

- Verplicht locatiebezoek
- Uitvoering en coördinatie door een ecologisch deskundige
- Markeer actieve nesten (mag digitaal) en spaar rond het nest minimaal 10 meter vegetatie met voor nestvlinders voldoende dekking en foerageermogelijkheden
- Verwijder de markering direct na het maaien

Aanvullend geldt voor vogels van ruigte, riet en moeras:

- Voer maaiwerkzaamheden van riet en ruigte waarin sprake is van essentieel leefgebied van vogels ruimtelijk gefaseerd uit buiten de soortspecifieke broedperiode(n)
- Maai per jaar maximaal 30%, waarbij er meerjarig riet aanwezig blijft dat eens in de 3 à 4 jaar wordt gemaaid.
 - Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatievenafweging) is het mogelijk om hier van af te wijken, zoals op primaire waterkeringen waar een inspectie moet plaatsvinden vóór het stormseizoen. Hierdoor is het aantal broedvogels van ruigte, riet en moeras op primaire keringen erg laag
 - De noodzaak hiertoe dient door een ecologisch deskundige goed onderbouwd gedocumenteerd en gearchiveerd worden. Er is geen alternatief voor visuele inspectie. Voor inspectie is het noodzakelijk dat er zicht is op de dijk om te kunnen inspecteren of de dijkbekleding intact is

IJsvogel en oeverwaluw

Voorkom jaarrond beschadiging van nesten door werkzaamheden

Juridisch beschermde zoogdieren

Vleermuizen

Houdt voor vleermuizen bij bestendig beheer en onderhoud het foerageergebied duurzaam in stand. Kruidige begroeiingen vormen voor sommige soorten een essentieel onderdeel van het foerageergebied

Bever, das en otter

Zie voorwaarden onder § 5.5.2 toepassen habitatbenadering

Boommarter, steenmarter, bunzing, hermelijn en wezel

- Voer bij aanwezigheid van een voortplantingsplaats de werkzaamheden uit buiten de kwetsbare periode. Dit is de kraamperiode van half maart t/m augustus
- Bewerk delen niet (faseren) in het leefgebied van deze soorten om voldoende structuur en dekking te behouden

Waterspitsmuis

Voorkeursoptie: Geen werkzaamheden in de kwetsbare periode

- De voorkeursperiode is na de voortplanting en voor de winterrust, in de maanden september en oktober

Optie 2: Werken binnen de soort specifieke kwetsbare periode

- Werkzaamheden mogen niet leiden tot het ongeschikt maken van essentieel leefgebied
- Maai kruidige begroeiingen in leefgebied van deze soort maximaal eenmaal per jaar en behoud minimaal 50% van het leefgebied in stroken of vlakken (bijvoorbeeld in de vorm van stroken van minimaal 5m breed aangrenzend aan de oever van een poel of watergang)

Juridische beschermde hertachtigen

Voorkeursoptie:

- Voer geen werkzaamheden uit in essentiële onderdelen van het leefgebied (kraamlocaties). Markeer deze onderdelen door gebruik te maken van een beschermingszone op basis van functionaliteit en de verstoringvrije afstand (bv. op basis van bestaande zonering van rustgebieden)
 - Werk buiten de kwetsbare periode nabij rust- en voortplantingsplaatsen. De kraamperiode is van edelhert en damhert in mei en juni
 - Werk gefaseerd door in essentiële onderdelen van het leefgebied (kraamlocaties) minimaal 30% van het kruidige areaal te sparen
 - Werk in de soortspecifieke paarperiode niet op foerageerlocaties en migratieroutes die in deze periode worden gebruikt

Optie 2:

- Werken binnen de kraamperiode waarbij voorafgaand aan de werkzaamheden aanwezige dieren op de werklocatie worden verontrust zodat ze de werklocatie tijdelijk verlaten is toegestaan. Faseer de werkzaamheden waarbij minimaal 30% van het kruidige areaal wordt gespaard

Juridisch beschermde amfibieën en reptielen

Alle soorten

Voorkeursoptie: Werk buiten de actieve periode

- Globaal is de werkperiode van oktober t/m maart. De exacte periode dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige
- Werk gefaseerd in essentieel leefgebied. Spaar minimaal 30% per jaar. Elk jaar een ander deel laten staan
- Voer de werkzaamheden uit met behoud van locaties waar overwintering plaats vindt (plekken met pollens, hopen, hopen, stronken en takkenrillen). Het beheer dient gericht te zijn op behoud van schuilmogelijkheden en dekking, afgewisseld met open plekken om te zonnen, dit door kleinschalig te werken, bijvoorbeeld in stroken

Optie 2: Werken in de actieve periode

- Voer werkzaamheden met een aantoonbare noodzaak in essentieel leefgebied van amfibieën en reptielen gefaseerd uit in de actieve periode
 - Pas een extensief beheer toe en werk gefaseerd door maximaal 50% per jaar (grasland) te bewerken. Elk jaar een ander deel laten staan. Als uitgangspunten gelden:
 - behoud van structuurvariatie (dichte begroeiing met schuilplaatsen en open/kale plekken voor zonnen)
 - aanwezige voortplantingsplaatsen markeren en niet bewerken
 - Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatievenafweging) is het mogelijk productieve vegetaties op rijke gronden een 2e keer te maaien, met minimaal zes weken tussen de maaibeurten, waardoor in fasering 100% gemaaid is. De noodzaak hiertoe dient door een ecologisch deskundige goed onderbouwd in het ecologisch werkprotocol te worden opgenomen

Juridisch beschermde vlinders

Zie voorwaarden onder § 5.5.2 toepassen habitatbenadering.

Juridisch beschermde libellen

Kruidige begroeiingen langs oevers bieden beschutting voor libellen en insecten om op te jagen

- Een ecologisch deskundige bepaald in essentieel leefgebied van beschermde libellensoorten het maaibeheer tot op 5 meter afstand van een water met beschermde libellen
- Richtlijn: maai maximaal 2 keer per jaar gemaaid (maximaal 4 keer in geval van sinusbeheer). Faseer per maaibeurt waarbij minimaal 30% blijft staan in stukken op maximaal 500 meter van elkaar
- Maai zoveel mogelijk plaats na de zaadzetting van voedselplanten (planten waar voedsel voor libellen op aanwezig is)

Juridisch beschermde planten

Zie voorwaarden onder § 5.5.2 toepassen habitatbenadering.